

Pääkirjoitus

Takaisin talouskuriin?

Anna Elomäki, filosofian tohtori, dosentti, akatemiaturkija, yhteiskuntatieteiden tiedekunta, Tampereen yliopisto

Hanna Ylöstalo, yhteiskuntatieteiden tohtori, dosentti, sosiologian yliopistonlehtori, yhteiskuntatieteellinen tiedekunta, Turun yliopisto

<https://doi.org/10.51810/pt.125335>

Suomessa on perinteisesti luotettu tiukkaan taloudenpitoon. Etenkin 1990-luvun lamasta lähtien julkista taloutta on sopeutettu ja tehostettu lähes loputtomalla kekseliäisyydellä. 2010-luvulla finanssikriisin jälkimainingeissa talouskuri ja siihen liittyvä ”There is no alternative” -ajattelu alkoivat entistä vahvemmin määrittää suomalaista talouspolitiikkaa. Vuoden 2015 eduskuntavaaleissa puolueet jo suorastaan kilpailivat siitä, kenen leikkauslista oli pisin. Talouskuriajattelun keskeisyyttä kuvastaa myös seuraava tärkeä kysymys, jonka hallitusneuvottelut käynnistänyt Juha Sipilä esitti kaikille eduskuntapuolueille: ”Yhdyttekö valtiovarainministeriön [virkamiesraportissaan] esittämään tilannekuvaan Suomen taloudellisesta tilasta ja valtiovarainministeriön esittämästä sopeutustarpeesta?” (Ks. Elomäki ym. 2016.)

Vuoden 2019 eduskuntavaalien jälkeen Antti Rinteen ja Sanna Marinin hallitukset ovat kuitenkin tehneet pesäeroa talouskuriin. Hallitusohjelma lisäsi valtion pysyviä menoja sekä pyrki muuttamaan talouspolitiikan kieltä kehystämällä lisäykset hyvinvoinnille tärkeisiin pysyviin menoihin tulevaisuusinvestoinneiksi. Rinteen ja Marinin hallitusten aikana monet hyvinvointia lisäävät uudistukset, kuten tasa-arvoon ja perheiden hyvinvointiin pyrkivä perhevapaaudistus, ovat saaneet maksaa.

Lisäksi maailmanlaajuinen koronapandemia on muuttanut talouspolitiikan suuntaa lähes kaikkialla, jopa tiukan talouskurin kannattajamaissa, kuten Saksassa. Valtiot ovat turvautuneet sekä keynesiläiseen velkaelvytykseen että yritysten suoraan tukemiseen. Myös Euroopan unioni on turvautunut poikkeuksellisiin toimiin ja elvyttänyt jäsenmaiden taloutta yhteiseurooppalaisella elvytyspaketilla (Ronkainen 2021). Koronakriisin jatkuvuus, Venäjän hyökkäyssota ja energiakriisi lisäsivät julkisia menoja ja samalla velanottoa entisestään.

Hallituskautta luonnehtineista kriiseistä etenkin koronakriisi sekä pahe-neva ilmastokriisi ovat avanneet reittejä erilaisille talouspoliittisille visioille ja tekemisen tavoille. SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry on edistänyt *hyvinvointitalouden* ideaa, joka viittaa hyvinvointilähtöiseen politiikkaan sekä hyvinvoinnin ja talouden suhteiden uudenaikaiseen tarkasteluun (esim. Ahokas 2021). Olemme itse puhuneet kansainvälisten feminististen taloustutkijoiden ja kansalaisjärjestöjen jalanjäljillä *hoivaavasta taloudesta*, jossa taloutta elvytetään ja samalla vastataan talous- tai koronakriisin syventämään eriarvoisuuteen investoimalla hoivaan ja muuhun yhteiskunnan sosiaaliseen infrastruktuuriin (Elomäki ym. 2021).

Mitä talouspolitiikan tekemisen tapaan tulee, koronakriisi siirsi sekä Suomessa että EU-tasolla talouspolitiikkaa ohjaavat säännöt sivuun. Pääministeri Marin jopa väläytti suomalaiselle talouspolitiikalle keskeisestä kehysmenettelystä luopumista ilmastotoimien vaatimien investointien rahoittamiseksi.

Vuoden 2022 tullessa päätökseen julkinen talouskeskustelu on Suomessa alkanut suuntautua kohti kevään 2023 eduskuntavaaleja. Sekä poliittiset puolueet että valtiovarainministeriö ovat tehneet avauksia julkisen talouden ja sen ohjauksen kehittämiseen tulevalla hallituskaudella. Tätä keskustelua eivät kuitenkaan hallitse ilmastokriisi ja korona-ajan syventämä hoivakriisi tai niiden edellyttämät uudenaikaiset tavat ajatella taloutta ja talouspolitiikkaa. Sen sijaan keskustelun keskiöön on nousemassa paluu talouskuriin.

Sitkeä talouskuri

Poliittisen talouden tutkijat ovat selittäneet talouskurin resilienssiä sekä politiikkana että taloudellisena ideana eri tavoin. Osa tutkijoista on kiinnittänyt

huomiota talousasiantuntijoiden verkostoihin ja näiden verkostojen materiaaliin intresseihin ja strategioihin. Toiset taas ovat osoittaneet, miten monin eri teorioin ja käsittein talouskuria on oikeutettu ja perusteltu. Tämä on mahdollistanut talouskurin tukemisen erilaisista ideologisista ja poliittisista lähtökohdista käsin. Median rooli talouskurin ylläpitämisessä ja vaihtoehtotomuuden ajatuksen vahvistamisessa on myös ollut poliittisen talouden tutkimuksen keskiössä (esim. Harjuniemi ja Ampuja 2019). Tutkijat ovat myös tuoneet esiin, kuinka poliitikot ovat valjastaneet tunteita ja pelkoja talouskurin tueksi (esim. Autto ja Törrönen 2018). Myös vaihtoehtojen laimeus ja niiden puute ovat olleet osatekijöitä sille, että talouskuri palaa yhä uudelleen agendalle huolimatta sen tutkitusta tehottomuudesta ja huomattavista sosiaalisista vaikutuksista.

Tätä taustaa vasten talouskurin paluu suomalaiseen sekä poliittiseen ja julkiseen keskusteluun ei ole yllätys. Edellisten vuosien irtiotosta ja uudelle ajattelulle otollisesta tilanteesta huolimatta vaikuttaa siltä, ettei talouskurin aika ole ohi – päinvastoin. Valtiovarainministeriön viimeaikaiset ehdotukset julkisen talouden ohjauksen kehittämisestä ja tulevien hallituskausien tasapainottamistarpeista ovat nostaneet talouskurin vahvasti agendalle. Valtiovarainministeriöllä on ollut suomalaisen politiikan kentällä jo pitkään vahva asema muita ministeriöitä ohjaavana “superministeriönä”, jonka suosituksia myös poliitikot ovat tavanneet noudattaa. Poliitikoille ministeriön vahva ote talouspolitiikasta on tarjonnut suojakilven kansalaisten kritiikkiä vastaan (Heiskala ja Kantola 2010). Sen viimeaikaiset ehdotukset ja niistä käyty julkinen keskustelu osoittavat, että ministeriön asema talouspolitiikan suunnan määrittelijänä on edelleen vahva.

Huoli valtion velasta on palauttanut talouskurin tai ainakin “sopeutukset” myös poliittisten puolueiden kielenkäyttöön. Suomessa talouskurille löytyy edelleen poliittista kannatusta etenkin oikeistopuolueista. Myös perussuomalaiset näyttävät siirtyneen entistä vahvemmin tukemaan talouskuriajattelua, ja sosiaalidemokraatit sekä vasemmistoliitto ovat todenneet, että sopeutuksia tarvitaan tulevalla hallituskaudella. Vaikka Suomessa kaikki puolueet kannattivat koronan aikaisissa poikkeusoloissa velkaelvytystä, monet ovat muistuttaneet, että kurinalaiseen – ja jopa entistä kurinalaisempaan – talouspolitiikkaan tulee palata heti, kun se on mahdollista. Hoitajien ja muiden julkisen sektorin työntekijöiden uhraukset koronan aikana vaikuttavat

unohtuneen, ja näille aloille näyttäisi olevan luvassa tulevalla hallituskaudella lisää niukkuutta. Myös korkojen nousu nyt, kun velkaantuminen on koronavelvytyksen seurauksena ennätysellisen korkealla tasolla, lisää valtion korkomenoja ja samalla painetta talouskuriin.

Myös EU-tasolla keskustellaan taloussääntöjen uudistamisesta. Euroopan komission tuoreen ehdotuksen mukaan jäsenmailla pitää kuitenkin olla tilaa luontokadon ja ilmastokriisin torjuntaan, puolustuksen vahvistamiseen ja energiakriisin hoitoon. Lisäksi investoinnit tulisi huomioida paremmin maakohtaisiksi muuttuvissa velkakestävyystavoitteissa. Tästä huolimatta komission ehdotus ei välttämättä lisää kansallista liikkumatilaa tai luo edellytyksiä vaihtoehtoiselle talousajattelulle. Komissiolla olisi sen myötä ehkä entistäkin enemmän valtaa ohjata ja sanktioida kansallista finanssi- ja talouspolitiikkaa.

Taloukskurin paluu ei olisi vain talouspolitiikan suunnanmuutos, vaan sillä olisi vaikutuksia myös muihin politiikka-alueisiin sekä laajemmin ihmisten ja ympäristön hyvinvointiin, tasa-arvoon ja demokratiaan. Talouskuri tapaa heikentää sukupuolten tasa-arvoa, sillä sosiaaliturvan ja julkisten palvelujen leikkaukset kohdistuvat niistä riippuvaisimpiin ihmisryhmiin – erityisesti naisiin. Julkisten palvelujen leikkaukset usein myös lisäävät palkatonta työtä kodin piirissä, joka on suurelta osin naisten vastuulla. (Pearson ja Elson 2015.) Sosiaalisten vaikutusten ohella taloukskurilla voi olla ympäristövaikutuksia, sillä monet kestävä kehityksen edellyttämät toimet vaativat rahaa. Poliittisen talouden tutkimuksen piirissä ja laajemmin tuotettua tietoa näistä vaikutuksista tarvitaan julkiseen keskusteluun.

Kuluttajuus, kryptovaluutat ja ekofeministinen kohtuusajattelu

Vaikka talouspolitiikka tarjoaa kuria ja niukkuutta, *Poliittinen talous* -lehdellä on päinvastainen suunta, sillä käsillä oleva numero on lehden historian ensimmäinen kakkosnumero – aiemmin lehti on ilmestynyt kerran vuodessa. Toisin kuin lehden kaksi edellistä numeroa, tämä numero ei ole teemanumero vaan sisältää poliittista taloutta laajalti luotaavia tekstejä.

Teppo Eskelisen alkuperäisartikkeli tarkastelee poliittista kuluttajuutta, sen tiloja, mahdollisuuksia ja haasteita maailmankauppatoiminnan näkökulmasta.

Maailmankaupat yhdistysmuotoisina reilun kaupan erikoisliikkeinä edustavat vaihtoehtoisia markkinoita ja kuluttajuutta, jossa kaupankäynti on väline pyrkimyksessä kohti tasa-arvoisempaa taloutta. Artikkelin perustuu maailmankaupan aktiivitoimijoiden haastatteluiden analyysiin “poliittisen kuluttajan” ja “eettisen kuluttajan” ideaalityyppien kautta. Artikkelin tuo esiin monenlaisia poliittiseen kuluttajuuteen liittyviä ristiriitoja ja jännitteitä sekä maailmankauppojen toimintaan liittyvää tasapainottelua kaupan ja siihen liittyvien poliittisten tavoitteiden välillä. Eskelisen artikkeli osallistuu keskusteluun vaihtoehtoisten markkinoiden rakentamisen mahdollisuuksista tilanteessa, jossa yhtäältä eettisten motivaatioiden määrä kuluttamisessa lisääntyy mutta toisaalta markkinoiden voimakas yhdenmukaistuminen kaventaa vaihtoehtoisia tiloja.

Samuli Tikkasen, Aki Koivulan ja Pekka Räsänen alkuperäisartikkeli tarkastelee kryptovaluutta Bitcoinia sekä virtuaalista luottamuskäytäntöä sen markkinoilla. Kryptovaluuttojen kasvava suosio on ollut merkittävä trendi viime vuosina, ja tälle heikosti säännellylle talouden alueelle onkin virrannut huomattava määrä varallisuutta. Artikkelin kuvaa Bitcoin-markkinan erityisominaisuuksia ja etenkin sen luottamussuhteita. Siinä todetaan Bitcoinin arvomuodostuksen nojaavan erityiseen Bitcoin-ideologiaan. Ideologiasta nousevasta yleisestä epäluottamuksesta poliittisia instituutioita ja inhimillisiä toimijoita kohtaan on muovautunut uusi virtuaalinen luottamuskäytäntö, jossa luottamus rakentuu suhteessa lohkoketjuteknologiaan.

Eeva Houtbeckersin katsausartikkeli tarkastelee ekofeminististä kohtuusajattelua. Kohtuusajattelun piirissä ekofeministinen ajattelu sysätään usein sivuun. Artikkelin esittää, että yhteyden luominen näiden keskusteluiden välille on kuitenkin tärkeää, jotta yhteiskuntaa ja maapalloa kurjistavia ja niiden tulevaisuutta uhkaavia ekososiaalisia kriisejä voidaan ymmärtää ja jotta niihin voidaan vastata. Näin on mahdollista haastaa totut ajattelutavat taloudesta, luonnosta ja toimijuudesta. Samalla pystytään haastamaan talouden sukupuolittuneisuus ja kapitalistinen kasvutalous.

Artikkelien ja katsauksen lisäksi numerossa on Henri Koskisen startup-kulttuureja käsittelevän väitöskirjan luento. Poliittisen talouden tutkimuksen tuoretta kirjallisuutta tarkastellaan Anna Ilona Rajalan kirja-arviossa Anna Tsingin kirjasta *Lopun aikojen sieni* (2015/2020) sekä Aleksin Okkosen arviossa Thomas Piketty'n teoksesta *Une brève histoire de l'égalité* (2021).

Kaksivuotiskautemme Poliittinen talous -lehden päätoimittajina on nyt loppuillaan. Lehden luotsaaminen on ollut meille suuri ilo sekä mahdollisuus tutustua suomalaisen poliittisen talouden tutkimuksen laajaan kenttään. Vuoden 2023 alussa lehdessä aloittavat uudet päätoimittajat Matti Ylönen ja Laura Nordström. Toimitussihteerinä jatkaa Henni Pajunen. Toivotamme uudet päätoimittajat lämpimästi tervetulleiksi – on hienoa, että meille rakas lehti jatkaa hyvissä käsissä.

Lähteet

- Ahokas, Jussi. 2021 Hyvinvointitalouden idea EU-politiikassa. *Poliittinen talous*, 9:1, 118–126. <https://doi.org/10.51810/pt.107313>
- Autto, Janne ja Törrönen, Jukka. 2019. ‘Yes, but all responsible Finns want to stop living on credit’: Feeling rules in the Finnish politics of austerity. *Citizenship Studies*, 23:1, 78–95. <https://doi.org/10.1080/13621025.2018.1556249>
- Elomäki, Anna, Hoppania, Hanna-Kaisa ja Ylöstalo, Hanna. 2021. Koronakriisistä hoivaavaan talouteen. *Politiikasta*, 3.3.2021. <https://politiikasta.fi/koronakriisista-hoivaavaan-talouteen/> [Luettu 9.12.2022]
- Elomäki, Anna, Kantola, Johanna, Koivunen, Anu ja Ylöstalo, Hanna. 2016. Kamppailu tasa-arvosta: tunne, asiantuntijuus ja vastarinta strategisessa valtiossa. *Sosiologia*, 53:4, 377–395.
- Harjuniemi, Timo ja Ampuja, Marko. 2019. Established ideas from established institutions: Austerity and structural reforms in the Finnish economic policy debate. *Critical Policy Studies*, 13:4, 451–469. <https://doi.org/10.1080/19460171.2018.1451758>
- Heiskala, Risto ja Kantola, Anu. 2010. Vallan uudet ideat: hyvinvointivaltion huomasta valmentajavaltion valvontaan. Teoksessa Petteri Pietikäinen (toim.), *Valta Suomessa*. Helsinki: Gaudeamus, 124–148.
- Ronkainen, Antti. 2021. Euroopan unionin talouspolitiikka koronakriisin jälkeen. *Poliittinen talous*, 9:1, 106–117. <https://doi.org/10.51810/pt.v9i0.107273>

- Pearson, Ruth ja Elson, Diane. 2015. Transcending the impact of the financial crisis in the United Kingdom: Towards Plan F—a feminist economic strategy. *Feminist Review*, 109:1, 8–30. <https://doi.org/10.1057/fr.2014.42>
- Piketty, Thomas. 2021. *Une brève histoire de l'égalité*. Pariisi: Seuil.
- Tsing, Anna Lowenhaupt. 2015/2020. *Lopun aikojen sieni. Elämää kapitalismin raunioissa*. Kääntänyt Anna Tuomikoski. Paradeigma-sarja. Helsinki: Tutkijaliitto.